

Vážení čtenáři,

páté číslo *Ochrany přírody* přináší několik zásadních příspěvků týkajících se praktické ochrany přírody a krajiny. Ať už se jedná o bilanční článek k Operačnímu programu Životní prostředí, nebo o materiál zabývající se aktualizací nadregionálního územního systému ekologické stability, mají oba příspěvky jedno společné – popisované dokumenty jsou významnými nástroji ochrany přírody a jejich existence je zakotvena v zákoně.

Zcela zásadní je tvorba územních systémů ekologické stability (ÚSES) krajiny a jejich koncepce je srovnatelná s koncepcí tvorby Evropské ekologické sítě a navazujících národních ekologických sítí postupně vytvářených ve státech Evropské unie a v dalších evropských zemích. Vymezení systému ekologické stability, který zajišťuje uchování a reprodukci přírodního bohatství, příznivé působení na okolní, méně stabilní části krajiny a vytváří základy pro její mnohostranné využívání, stanoví orgány územního plánování a ochrany přírody ve spolupráci s orgány vodohospodářskými, ochrany zemědělského půdního fondu a státní správy lesů a provádějí i jeho hodnocení. Jeho vytváření je veřejným zájmem, na jehož uplatnění se podílejí vlastníci pozemků, obce i stát.

Multifunkčnost ÚSES

Již z legislativního vymezení tohoto ochranného institutu vyplývá jeho mnohostranný charakter. ÚSES má plnit řadu ekologických, biologických či estetických funkcí, jako jsou podpora ekologické stability krajiny, protierozní funkce, zvyšování retenční schopnosti krajiny, zvyšování biodiverzity, obnova genofondu, krajinnotvorné funkce, zvyšování přírodní a estetické hodnoty krajinného rázu, funkce ekotonových společenstev a další. Z věcného zaměření a z příslušného legislativního vymezení vyplývá i velmi široká odvětvová a oborová struktura správních orgánů, které se na jeho tvorbě mají přímo podílet. Toto rozmáchlé kompetenční vymezení je navíc doplněno nestandardním instrumentálním řešením, kdy ochranný institut zákona o ochraně přírody a krajiny

může být vlastně uplatňován v praxi výlučně nástroji územního plánování, případně dalších správních odvětví.

Těžko splnitelný cíl – jednotnost a provázanost vymezení všech úrovní ÚSES

Kýžená jednotnost teoretických východisek při vymezování skladebných prvků ÚSES jednotlivých úrovní je snad zabezpečena existující všeobecně respektovanou metodikou pro projektanty ÚSES. Udržet totiž jednotný přístup při praktickém vymezování prvků je fakticky možné jen při projektování nadregionální a regionální úrovně, pokud je tento podklad zpracován společně jedním autorským kolektivem tak, jak se to podařilo v roce 1996. Na základě právě probíhající aktualizace nadregionálního ÚSES vznikne po více než 12 letech aktualizované jednotné koncepční vymezení nadregionálního ÚSES. Na krajské úrovni dochází k postupným aktualizacím ve vymezení regionální úrovně ÚSES (dříve vymezené samostatnými generely ÚSES či v rámci územních plánů velkých územních celků a nyní v rámci tvorby zásad územního rozvoje). Územní plány obcí by pak měly provést či stabilizovat vymezení lokální úrovně ÚSES a respektovat vymezení jeho vyšších úrovní. Právě při tvorbě územních plánů obcí je zabezpečení jednotnosti a provázanosti jednotlivých skladebných prvků všech úrovní ÚSES nejvíce problematické. Tento stav však přirozeně vyplývá z vlastní podstaty, vlastností a charakteru řešené problematiky této speciální formy krajinářského plánování. Zde se nabízí paralela se životem lidského jedince – ÚSES dosáhl 1. června 2010 plnoletosti, není sice dokonalý, ale je dobře, že tady je. Nesporně však vyžaduje i nadále intenzivní rodičovskou péči a podporu jako každý, kdo se nachází na prahu dospělosti a hledá svoje optimální uplatnění.

Význam pozemkových úprav pro ÚSES

V každém případě je vytvoření funkčního územního systému ekologické stability během na velmi dlouhou trať a naprosto klíčovou roli v tomto procesu mají pozemkové úpravy. Těmi se ve veřejném zájmu prostoro- vě a funkčně uspořádávají pozemky, scelují se nebo dělí, zabezpečuje se jejich přístupnost a využití a optimalizuje se vedení jejich hranic tak, aby byly vytvořeny podmínky pro racionální hospodaření vlastníků půdy. Prakticky pouze v procesu přípravy, schvalování a realizace komplexních pozemkových úprav lze vytvořit reálný pozemkový základ pro ÚSES s vhodnou vlastnickou strukturou, přičemž jeho skladebným prvkům nejlépe vyhovuje, pokud se realizují na pozemcích

v obecním či státním vlastnictví. Pozemkové úpravy jsou i zcela nezastupitelným nástrojem pro přímé vytváření funkčních skladebných prvků ÚSES v rámci realizace plánu společných zařízení, do něhož lze zahrnout opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí a ke zvýšení ekologické stability. Dosažení takových příznivých efektů samozřejmě vyžaduje aktivní přístup orgánů ochrany přírody k celému procesu přípravy a realizace pozemkových úprav.

Z hlediska tvorby územně plánovací dokumentace je pak výhodou, že plány společných zařízení mohou být přímo převzaty do regulačních plánů či územních plánů obcí.

Realizace ÚSES

Kvalitní a aktuální vymezení prvků územního systému ekologické stability je nezbytným předpokladem pro jeho fyzickou realizaci v krajině. Udržovat tuto kvalitu a aktuálnost je nikdy nekončící činnost, která vyžaduje značné prostředky. Na druhé straně sebelepší plán či projekt ÚSES je stále „jenom“ dokumentem, který, pokud nebude aplikován, funkce ÚSES nezajistí. Je třeba věnovat pozornost nejen plánování a vymezování, ale (a to zejména) vytvářet podmínky pro realizaci a realizovat. Nezbytné nutné jsou práce při založení skladebných částí (např. terénní úpravy, změna způsobu hospodaření, výsadba dřevin, založení trvalého travního porostu, realizace dočasného oplocení), dočasná péče o založený biotop do doby nástupu jeho funkčnosti (pěstební péče o založené porosty, dosadby či dosévání, odstranění výplňových dřevin apod.) a pravidelně se opakující průběžná péče podmiňující trvalou existenci daného biotopu (kosení luk, pastva, zdravotní zásahy v lesních porostech, likvidace náletů u stepních lad apod.). Příklady úspěšného vytvoření skladebných prvků územních systémů ekologické stability by se již nyní daly najít minimálně stovky, ať již byly vytvořeny na základě plánů společných zařízení komplexních pozemkových úprav, nebo jiným způsobem z iniciativy různých subjektů, zejména pak vlastníků takto upravovaných pozemků. Tomuto úsilí mimořádně prospěla možnost využít pro vytváření funkčních skladebných prvků ÚSES různorodé dotační tituly, administrované zejména Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR a Státním fondem životního prostředí.

Právě v tomto vývoji vidím pozitivní proces dospívání ÚSES jako významného ochranného a krajinnotvorného institutu.

Anna Hubáčková
vedoucí odboru životního prostředí
Krajský úřad Jihomoravského kraje